

IV. ISMERTETŐK

Mongol–magyar társalgási könyv

Dēlgērmörön, D. & Dalaīdorj, U.: *Монгол–Унгар ярианы ном*.
Magánkiadás, DalaiSoftLLC, Budapest, 2020. 160 pp.

A magyar–mongol kapcsolatok közel százéves múltra nyúlnak vissza. A két ország szoros együttműködése még a szocialista időkben kezdődött, de az a sajátos helyzet alakult ki, hogy a magyarok vágya a múltuk megismerésére – ezáltal az őstörténet-kutatás folyamatos jelenléte a tudományos életben és az ehhez kapcsolódó keleti utazások – már az ezt az időszakot megelőzően megismertette az orientalistákat a mongol nyelvvel. Ezért fordulhatott elő az, hogy még a gazdasági¹ és politikai kapcsolatok előtt a nyelvészek már dolgoztak mongol nyelvű szövegekkel,² amelyekhez készültek tematikus szószedetek, szótárak, fordítások, értelmezések és nyelvtanok. Ezzel szemben érdekes módon a magyar nyelv tanítása Mongóliában nem került soha reflektorfénybe, annak ellenére sem, hogy sokan jöttek Magyarországra tanulni és dolgozni az elmúlt évszázadban. Az utóbbi években újra fellendültek a kapcsolatok a két ország között, és jelenleg a Magyarország területén épülő gyárak felszívják az összes vendégmunkást, akik a szegényebb keleti országokból érkeznek. A mongol munkaerő bevándorlása is erősen fellendült, így a magyar nyelv oktatása is előtérbe került. 2022 szeptemberétől sor került ismét egy magyar lektor kinevezésére is, ami igen fontos lépés a két ország kapcsolatában. A fent leírtakból következik, hogy igény támadt a mongolság körében is olyan kiadvány(ok)ra, amely(ek) megismerteti(k) őket a magyar nyelvvel, és támpontot jelenthet(nek) egy esetleges áttelepülés után. Ezt az igényt ismerték fel a 2020-as kiadású *Монгол–Унгар ярианы ном* (*Mongol–Ungar Yarianī nom; Mongol–magyar társalgási kézikönyv*, továbbiakban: kézikönyv) szerkesztői is: D. Dēlgērmörön és U. Dalaīdorj.

A kézikönyv az első és egyetlen olyan kiadvány, amelyik kifejezetten mongolok részére készült, és a magyar nyelv közvetítése áll a középpontjában. Léteznek ugyan munkák (noha nem sok: I. Džambadžansan–Sajndjargal 1984, valamint Narantuya–Nádasdy–Gansux 2012), amelyek a magyar nyelvűeknek próbálnak támpontot adni a mongol nyelv tanulásához, azonban inverz megoldást most láthatunk először. Előre kell vetítenem, hogy a kézikönyvre igen nehéz tankönyvként tekinteni, azonban hiányosságai ellenére mégis jelentős lépés: ahogy előzőleg is utaltam rá, a mongol–magyar kapcsolatok szoros és régi múltjára, valamint arra a tényre való tekintettel, hogy ez valóban a legelső olyan kiadvány, amelyik kifejezetten mongoloknak kívánja közvetíteni a magyar nyelvet, mindenképpen említésre és elismerésre méltó munka, és nagyon tanulságos is. Ennél fogva jelen írásomban bemutatom a könyvet, és megemlítem a hozzá tartozó közösségimédia-oldalakat is. Előtte röviden szólok a mongol nyelvekről és a tankönyvkutatásról.

¹ Ruhagyár, húskombinát, biokombinát, betonüzem és malom építésében és beüzemelésében segédkeztek a magyarok, illetve Mongólia teljes víz-és földtani felmérését is a Magyar Geológiai Intézet végezte 1957 és 1970 között.

² Az ELTE-n 1936 óta van mongolisztikai kutatás és tanítás – főként filológiai alapú – a Ligeti Lajos vezetésével alapított Belső-ázsiai Tanszéken. A magyar kutatók és munkásságuk kiválóságát és nemzetközi elismertségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a mongol tudományos élet első és máig emblematikus alakja, *Бямбын Ринчен* (*Bjambin Rincsen*) is a Magyar Tudományos Akadémia budapesti disszertációs tanácsában védte doktori disszertációját a *Монгол бичигийн хэлний зүй* (*Mongol bičigiiin xelunii jui – A mongol írásbeliség lingvisztikája*) témában. Fő munkája a vezetésével készült, de csak halála után, 1979-ben megjelent *Atlas of Mongolian ethnography and linguistics*, mely máig a mongol dialektológia megkerülhetetlen művének számít.

„A mongol nyelvek a török és mandzsu-tunguz nyelvekkel együtt az altaji nyelvközösséghez tartoznak [..., a] kifejezés alatt több beszélt és írott nyelv, beszélt nyelvjárás értendő” (Birtalan 2006³). A magát mongolnak valló mintegy hétmillió fő elsősorban a Mongol Köztársaságban, Oroszországban (Burját Köztársaság, Kalmük Köztársaság) és Kínában él (Belső-Mongol Autonóm Terület és más tartományok), de a Kirgiz Köztársaságban és Afganisztánban is élnek mongol népcsoportok. A Mongol Köztársaságon kívül élő mongolok kétnyelvűek (uo.).

A mongol nyelvek agglutináló jellegűek, jellemző rájuk a magánhangzó-harmónia és a szórendi kötöttség. A mondatrészek általában az alany–tárgy–ige (állítmány), azaz az SOV (SOP) sorrendet követik, az időhatározó pedig a mondat elején áll, az alany után. A szórend így többnyire: alany + idő + hely + tárgy + ige. Az alany alapesetben megelőzi az igét, de a beszélt nyelvben előfordul, hogy érzelmi töltet esetén egy-egy kiemelt kifejezést hátravetnek (vö. uo.).

A hangkészlet alapja az írott mongol hét magánhangzója és tizenhét mássalhangzója (uo.). A hangsúly szóeleji, ami miatt a szavak nem-első szótagjában lévő rövid magánhangzó redukálódik – különösen, ha azt hosszú magánhangzóval kezdődő toldalék vagy partikula követi. A magánhangzók rövid–hosszú és magas–mély fonematikus ellentétpárokba rendeződnek. Mindegyik nyelvjárásban érvényesül magánhangzó-harmónia. Az *i* mindkét hangrend mellett előfordulhat, és semleges környezetben a magán- és a mássalhangzók is palatalizálódnak. Az *a* (*á*) hang palatalizált allofónja jelenik meg palatális mássalhangzók környezetében. A kerekített *o*, *u*, *ö* és *ü* hangok a labiális illeszkedésben játszanak fontos szerepet (ami pl. a nyugati mongol nyelvekben nem létezik). Léteznek kettőshangzók is: a beszélt nyelvben ezek második elemét meglehetősen homályosan ejtik, az sokszor elmosódik, semleges hanggá lesz, illetve az első elem megnyúlik. A mássalhangzóknál a félzöngés lágy hangok állnak szemben a hehezetes zöngétlen változatokkal. Az egyes nyelvjárásoknál a legnagyobb különbség a zárréshangok és a réshangok között van (uo., Rákos 2015: 42–46).

A mongol nyelvekben a nyelvtani viszonyítást elsősorban toldalékok (szuffixumok) valószínűsítik meg. A névszói esetek rendszere kiterjedt; az esetjelölés kulcsfontosságú a szórend és a mondatjelentés szempontjából (Kullmann–Tserenpil 2001). A főnevek és a mellénevek nem különülnek el grammatikai, csak szemantikai értelemben. Többesjel többféle is létezik, de ritka a használatuk (Birtalan 2006). A pluralitást általában számokkal, illetve egyéb, mennyiséget jelölő szavakkal vagy a szöveggörnyezettel fejezik ki. Amennyiben előfordul a többesszámot jelölő toldalék használata, akkor a cél vagy egy nagyon konkrét mennyiség, vagy dolgok bizonyos osztályából vagy halmazából behatárolt mennyiség kifejezése. Az igékhez időjelek, módjelek és képzők kapcsolódnak, csak néhány mongol nyelvben van igei személyragozás (uo.). A létige szintén korlátozottan használatos. Két tagadást kifejező formula létezik: az egyik a valaminek az abszolút tagadását vagy a nemlétét jelzi, amíg a másik egy relatív tagadást jelöl, amikor valami nem úgy vagy másként történt (Janhunen 2006). A mongol nyelvekben és nyelvjárásokban nincsenek névelők (Rákos 2015).

Az ismertetésre áttérve, a tankönyvkutatás tudományos alapjait jelentő szempontrendszer a „bielefeldi raszter” néven vált ismerté. Ezt a Bielefeldi Egyetem három kutatója dolgozta ki az 1980-as években. A raszterben öt dimenzió mentén huszonnégy vizsgálati kategóriát helyeztek el. A törekvés nagy érdeklődésre tartott számot, de a gyakorlatban sajnos nem bizonyult jól alkalmazhatónak (vö. Kojanitz 2007: 114; 1. táblázat).

³ https://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okor-kelet/Okori.es.keleti.nyelvek.es.irasok/index.asp_id=154.html

<i>I. Metaterória</i>	<i>II. Tankönyv-design</i>	<i>III. Szaktudomány</i>	<i>IV. Szakdidaktika</i>	<i>V. Neveléstudomány</i>
megismerést irányító érdeklődés (16 tétel)	külső formatervezés	tudomány, ténybeli pontosság (3 tétel)	szakdidaktikai kiindulás (12 tétel)	neveléstudományi paradigma (15 tétel)
kijelentés-analízis (17 tétel)	tipográfia	aktuális helyzet a tudományos vitában (2 tétel)	tanulási célorientáció (30 tétel)	tankönyvtípus (6 tétel)
fogalomalkotás (13 tétel)	színek	kontroverzia (2), módszerek (3), a politika fogalom dimenziói (8), pluralizmuselmélet (8), neomarxista elmélet (8)	strukturálás és szekvenciálás (10 tétel)	a tankönyv didaktikai funkciói (22 tétel)
értékítélet (12 tétel)	grafika (összesen 132 tétel)		redukció és transzformálás (15 tétel)	szövegfajták, szövegstruktúra és szövegérthetőség (21 tétel)
ideológia-alkotás (18 tétel)			problémaorientáció (25 tétel)	az interakció és a kommunikáció formái (18 tétel)

1. táblázat: A „bielefeldi” szempontrendszer (Kojanitz 2007: 115)

Az 1980-as években sokan mások is megpróbálták olyan átfogó struktúrákat kidolgozni, amelyek mentén érdemben értékelhetővé válik egy tankönyv; így született meg többek között Dimitrij Szujev szövegek és szövegen kívüli komponensek megkülönböztetésén alapuló felosztása, Stein politikatudományi, Thonhauser funkcionális és Weinbrenner komplex modellje is (Kaposi 2012: 59–60).

A hazai tankönyvkutatásban jelentős F. Dárdai Ágnes munkássága (pl. 1999, 2002, F. Dárdai és Kojanitz 2007⁴), aki a teljes rendszerben való gondolkodás és a multidiszciplináris tankönyvértelmezés mellett a didaktikai megközelítés, a „pedagógikum” fontosságát hangsúlyozza. Ő Weinbrenner modelljét tartja a legérettebb elemzési modellnek: a folyamatorientált kutatás a tankönyv keletkezésével és életével, míg a produktumorientált kutatás a tankönyvvel mint kommunikációs eszközzel foglalkozik, a hatásorientált kutatás pedig azt vizsgálja, hogyan befolyásolja a könyv a világméretű, illetve az érték- és gondolkodási mintákat. F. Dárdai az időközben felmerülő kérdés kapcsán, hogy átfogó vagy csak egy-egy szempontot kiemelő legyen-e egy elemzés, azt javasolja, hogy inkább az legyen biztosítva, hogy a tankönyvkutatók összessége lefedi a multidiszciplináris tankönyvértelmezéseket és a belőlük fakadó kutatási pozíciókat (F. Dárdai 2002).

F. Dárdai továbbá megjegyzi, hogy a tudományos tankönyvelemzést az is gyengíti, hogy a „kimenet”, vagyis az, hogy mennyire vált be a gyakorlatban az adott könyv, hogyan használták azt az oktatási folyamatban, milyen tudást szereztek belőle a diákok, nincs dokumentálva, illetve nincs módszeresen kutatva. Csakis egy erre irányuló jól kidolgozott módszer nyújthatna megnyugtató tájékozódást a tanulás folyamatában közvetlenül és közvetve résztvevő egyének számára a választást és az alkalmazást illetően, illetve csak így lehetne valóban növelni a tankönyvek és a tanulás minőségét és hatékonyságát (F. Dárdai 2002, Bakti és mtsai. 2018, Bárdos 2000).

Ismertetőmben a kézikönyvről elsősorban didaktikailag, mint pedagógikumról kívánok szólni – adatok hiányában sajnos anélkül, hogy információval rendelkeznek a felhasználásáról.

⁴ <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00110/2007-01-ta-Tobbek-Tankonyvek.html>

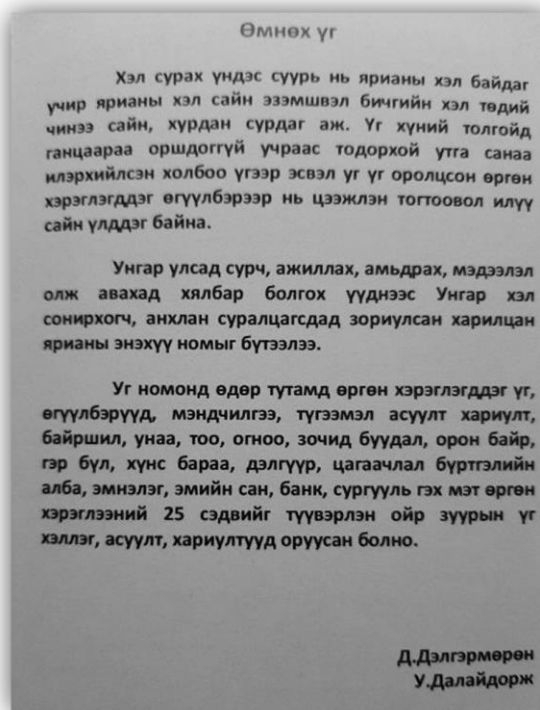
A *Mongol–magyar társalgási kézikönyv* (1. ábra) aprócska kiadvány: mindössze 10x14 cm-es nagyságú, 160 oldalas zsebkönyv. Budapesten jelent meg 2020-ban, magánkiadásban, melyet a DalaiSoft LLC@ jegyez. A kiadóhoz tartozó weboldal⁵ úgy tűnik, nem működik. A kiadvány minden oldala színes; a szerzők igyekeztek tetszetős, látványos kiadványt készíteni. A kézikönyvhöz létrejött egy facebook-oldal⁶ is (erről l. később).

A kötetet két szerkesztő, D. Dēlgērmөрөн és U. Dalaidорж⁷ jegyzi, akik a könyv előszavában (2. ábra) többek között azt is megfogalmazzák, miért lehet hasznos kiadványuk. Alapfelvetésük szerint aki elsajátítja a beszélt nyelvet, az sokkal gyorsabban tanulja meg az írottat. A bevezetőben ismertetik, hogy könyvük kezdőknek⁸ szól, és az a célja, hogy megkönnyítse a tájékozódást a Magyarországon tanulni vagy dolgozni, illetve az oda utazni vágyóknak.⁹

A kezdő szintet „igazolja”, hogy a könyv elején megtalálható a magyar ábécé (3. ábra), amely azonban olyan ritka, messze nem az alapszókinszbe tartozó szavakat tartalmaz, mint pl. *ördög, csacsi, ihlet, szász* vagy *tat*. Nehézséget okoz az IPA átírási rendszer használata is, mert nem feltétlenül ismeri mindenki. Szintén problémásak azonban a kiejtést segítő átíratok is: pl. mivel a mongolban nincs a magyar *a*-nak megfelelő hang, a szerzők következetesen az *o* hangot javasolják helyette (pl. *alma* [olmo], *agg* [ogg]).¹⁰

1. ábra: A kézikönyv borítója (saját fotó)

2. ábra: A kézikönyv előszava (saját fotó)

⁵ www.dalaisoft.com

⁶ Монгол - Унгар ярианы ном https://www.facebook.com/hungarianlearningformongolians/?ref=page_internal

⁷ Д. Дэлгэрмөрөн és У. Далайдорж

⁸ A szintek meghatározása megtévesztő lehet, mivel Mongóliában a KER-rendszert nem igazán használják. Ugyan mongol nyelvkönyvek esetében is három szintet különböztetettnek meg (kezdő, közép, haladó), de hogy ezek pontosan mit takarnak, általában a szerzőtől függ.

⁹ NB. Nagyon hasonló ajánlás szerepel az *1000 szó mongolul* című műben is.

¹⁰ A mongol nyelvben létezik nyílt *o*, igaz, általában csak az első szótagban; szó elején pedig kifejezetten ajakkerekítés az *o*, főleg, ha magánhangzó következik utána.

Унгар хэлний цагаан толгой			
Үсгүүд	IPA* тэмдэглэл	Дуудлага	Жишээ үг
A a	o	о	alma ['olmo] олмо
Á á	a:	аа	ág [a:g] ааг
B b	b	бэ	bab [bob] боб
C c	ʦ	цэ	cica ['ʦitʦo] цицо
Cs cs	ʧ	чэ	csacsi ['ʧoʧi] чочин
D d	d	дэ	dúdol ['du:ɖol] дүүдол
Dz dz	ɖ	дэ	edz [eɖ] эдэ
Dzs dzs	ɖʒ	дж	bridzs [brɪɖʒ] бридж
E e	ɛ	э	Dániel [da:niɛl] дааниэл
É é	e:	эй	ég [e:g] эйг
F f	f	эф	fogy [fɔj] фодь
G g	g	гэ	agg [o:g] огг
Gy gy	j	дь	fogy [fɔj] фодь
H h	h/x	ха	ihlet [ixlet] ихлэт
I i	i/ɨ/j	и	iszik ['isik] исик
Í í	i:	ий	ír [i:r] ийр
J j	j/x	й	jel [jel] йэл/еэл
K k	k	ка	kar [kor] кор
L l	l	эл	láb [la:b] лааб
Ly ly	j	ю,ё	lyuk [juk] юук
M m	m	эм	munka [muŋka] мунко
N n	n/ŋ	эн	nagy [na:j] нодь
Ny ny	ɲ	нь	nyár [na:r] ньаар
O o	ɔ	оу	olvas ['ɔlvɔʃ] оулвош

Ó ó	o:	оуу	óra [o:ro] ууро
Ö ö	œ	ө	ördög ['œrdœg] өрдөг
Ő ő	ø:	өө	őr [ø:r] өөр
P p	p	пэ	papír [pɒpi:r] попийр
Q q	-	-	Зөвхөн гадаад үгэнд хэрэглэгдэнэ.
R r	r, r	эр	radír [rɒdi:r] родийр
S s	ʃ	эш	sas [ʃo] шаш
Sz sz	s	эс	szász [sa:s] саас
T t	t	тэ	tat [tot] тот
Ty ty	c	ть	tyúk [cu:k] тьюук
U u	u	у	Ubul ['ubul] убул
Ú ú	u:	үү	úszik ['u:sik] уусик
Ü ü	y	ү	ül [yl] үл
Ű ű	y:	үү	űr [y:r] үүр
V v	v	вэ	vaj [vo] воэ
W w	-	-	Зөвхөн гадаад үгэнд хэрэглэгдэнэ.
X x	-	-	Зөвхөн гадаад үгэнд хэрэглэгдэнэ.
Y y	-	-	Зөвхөн гадаад үгэнд хэрэглэгдэнэ.
Z z	z	зэ	Zoltán ['zolta:n] зултаан
Zs zs	ʒ	жэ	zsúr [ʒu:r] жуур

*IPA- International Phonetic Alphabet – Олон улсын фонетикийн цагаан толгой

3. ábra: A könyv eleji ábécé (saját fotó)

A kézikönyv 25 olyan téma köré csoportosul, amelyek a mindennapi életben előfordulhatnak. Ezek a szokások (pl. utazás, szálloda, bank, család, orvosi rendelő, bolt stb.) mellett néhány olyat is tartalmaznak, mint ügyintézés a bevándorlási hivatalban – így arra következtethetünk, hogy leginkább felnőtteknek szánják ezt a munkát.

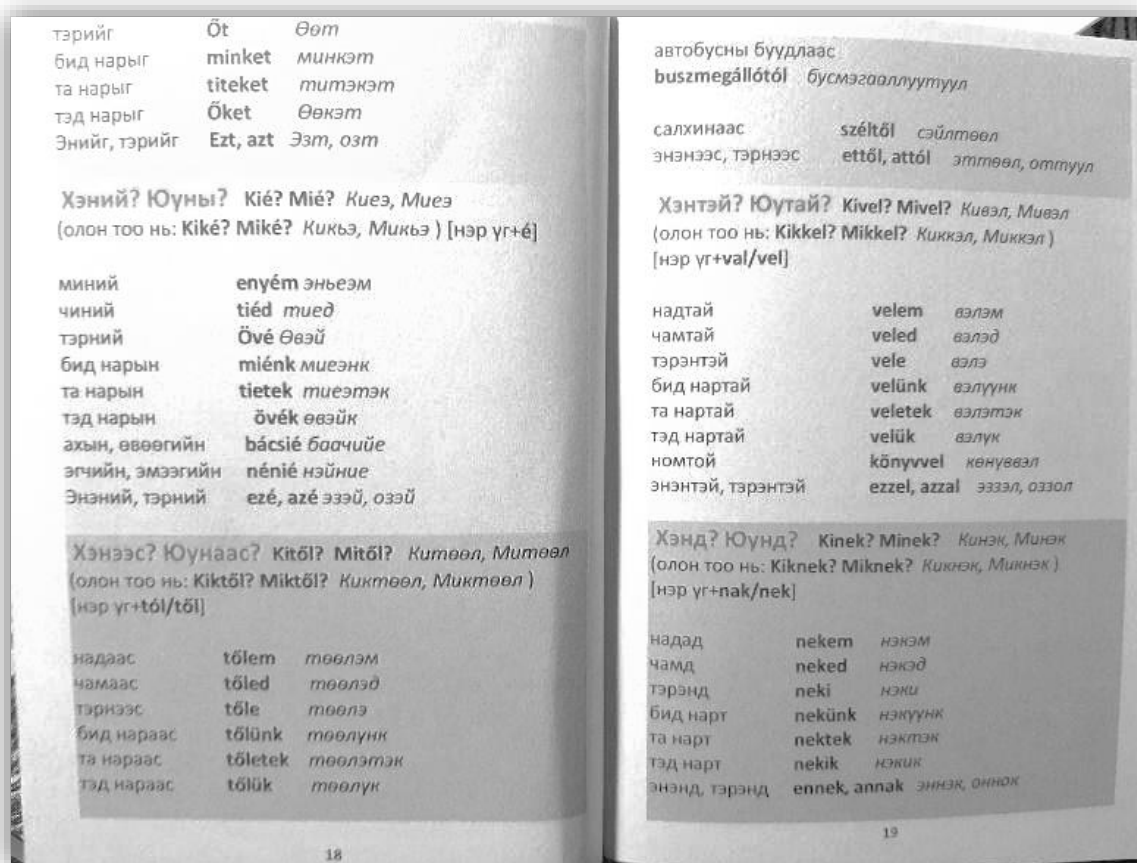
Az egyes szerkezeti egységek ugyanúgy épülnek fel: az elsőként megadott néhány kulcsszó után mondatok szerepelnek. A szavak és a mondatok lexikájának összevetéséből kiderül, hogy a kezdeti szöszedet nem ad megfelelő támpontot tanulónak a mondatok megértéséhez – annak ellenére sem, hogy a(z átírással kísért) magyar mondatok mellett mindenhol szerepel a mongol fordítás is. A mellékelt példa (4. ábra) jól mutatja a könyv problematikus pontjait: a mondatok bonyolultak mind a nyelvtant, mind a szókincset tekintve, és szerkezetileg sem egységesek.

сандаал	szandál сандаал	алмаз	gyémánt дьэмаант
туфли	körömcipő керемципөө	үнэт чулуу	drágakő драагакүү
таавчик, гэрийн углааш	papucs папуч		
усны гүтэл	gumicsizma гумичизмо		
пүүз	sportcipő шпортципөө		
Энэ гүтэл жаахан хөлд эвгүй байна, тэр нөгөөдөхийг нь үзье.		Энэ цагаан алтан/алтан бөгжийг үзэж болох үү?	
Ez egy kicsit kényelmetlen, inkább azt másikat nézném meg.		Meg tudná mutatni ezt a fehérarany/араны gyűrűt?	
Эз эдь кичит кэйнэелмэтлэн, инкааб озт о маашикот нэйзэйм мэг		Мэг туднаа мутотни ээт о фэхэйроронь дьюуруут	
Энэ гүтэл надад яг таарч байна. Энийг авъя.		Хэдэн каратын алтаар хийгдсэн бэ?	
Ez a cipő jó nekem. Megveszem.		Hány karátos aranyból van?	
Эз о цилөө юуу нэхэм. Мэгвэсэм		Хаань कराатош ороньбуул ван	
		Хосолсон ээмэг, бөгж үзүүлнэ үү?	
		Mutatna fülbevalót hozzáillő medállal?	
		Мутотно фүлбэволуут хузааиллүү мэдааллол	
		Нэг гоё хүүзүүний зүүлт авмаар байна.	
		Szeretnék valami szép nyakláncot.	
		Сэрэтнэйк воломи сэйп ньёохлаанцот	
		Энэ хэр таалагдаж байна?	
		Hogy tetszik ez?	
		Ходь тэтсик эз	
		Арай залуувтар загвартайг авах гэсэн юм.	
		Valami fiatalosabbat szeretnék.	
		Воломи фиотолушоббот сэрэтнэйк	
		Энэ анар чулуутай мөнгөн бөгж хэр таалагдаж байна?	
		Hogy tetszik ez a gránátköves ezüst gyűrű?	
		Ходь тэтсик эз о граанааткөвэш эзүшт дьюуруу	

4. ábra: Részlet egy fejezetből (saját fotó)

A lexika bemutatása (Dóla 2020) nem követi azt az általános didaktikai elvet, hogy az új lexikális elemeket a már meglévő nyelvtani ismereteinkre építve tanuljuk meg. Az egységek szókinccse nem épül egymásra, nincsenek ismétlések, így a kézikönyv ilyen módon nem támogatja a lexika megszilárdulását. A memorizálást illetően a párosítás-technikákból a szó–szó párosítást lehet érdemben felfedezni; a szó–kép párosítás a kevés képi anyag hiányában nem érvényesül (uo. 74–78). A csoportosítás-technika annyiban érvényesül, hogy a kézikönyv tematikus fejezetekre tagolódik (uo.) – bár további szegmentálásra (valószínűleg a formátum miatt) nem törekedtek a szerkesztők.

A grammatika leírása és oktatása egyértelműen nem kap helyet ebben a kiadványban. A szerkesztők semmiféle figyelmet nem fordítanak arra, hogy megmagyarázzák az egyes mondatok, kifejezések nyelvtani felépítését. Nem találunk a toldalékolásra vagy a mondatalkotásra utaló leírásokat, táblázatokat, magyarázatokat; a kézikönyv semmilyen szempontból nem követi a szakma módszertani megfontolásait a nyelvtani anyag (elrendezése, bemutatása, gyakorlása stb.) tekintetében (pl. Dóla 2020: 84–95). Ugyanakkor meglepő módon található egy rövid és rendszertelen összefoglaló a névmások ragozása kapcsán (5. ábra).¹¹ A nyelvtant a facebook-oldalon próbálták pótolni: sajnos azt is csak ötletszerűen és esetlegesen; a bejegyzések többsége szakszerűtlen. Gyakorló feladat a facebook-oldalon sem található, csak nyelvtani táblázatok minimális magyarázattal.

5. ábra: A névmások ragozása (saját fotó)

¹¹ Érdekes a rendszertelen nagybetűs szedés (pl. *Öt, Öket, Övé* vs. *övék; Ezt* vs. *azt*), illetve az, hogy az *ön* és az *önök* nem szerepel a felsorolásban.

Ami a szövegeket illeti, a kézikönyvben hosszabb-rövidebb dialógusok olvashatók, amelyek helyenként szitautíve szinonim megoldásokkal is kiegészülnek: a szerzők többször igyekeznek különféle választási lehetőségeket megadni a kérdezésre, illetve a válaszadásra. A párbeszédnek különféle gyakorlatias szituációkat jelenítenek meg az adott témakörökön belül, és a bennük szereplő lexika is többnyire hasznos lehet egy felnőttnek (pl. *gyerekkedvezmény, jövedelemigazolás, valami fiatalosabbat szeretnék, körömlakk, dohánybolt, reptéri busz*). A mondatok jól szerkesztettek, csak néhány helyen található hiba (pl. *Menetirányban szeretnék ülni; Közvetlen vonat ez?; –Ébresszük önt? –Kérem, ébresszék hatkor!; vízálló automata karóra*).

A készségfejlesztés (pl. Dóla 2020: 100–103) nem valósul meg a kézikönyvben sem a szó-, sem az írásbeli kommunikáció terén (szövegértési és szövegalkotási készségek szóban és írásban, valamint kiejtés és helyesírás). A hanganyag, valamint a gyakorlás és az (ön)ellenőrzés lehetőségének hiánya elzárja a tanulót ezektől. A könyvhöz tartozó facebook-oldal a Simple Hungarian youtube-csatornát¹² ajánlja követői figyelmébe. A csatorna nulladik epizódjában annak működtetője elmondja, hogy a magyarnak nem tanára, csak anyanyelvi beszélője, aki szeretne segíteni a magyarul tanulóknak. A szakképzettség hiánya tükröződik a lexika szintetizettségén, a magyarázatok esetlegességein és a videók strukturátlanságán (a közvetítő nyelvként használt angol hibássága mellett)¹³. Hogy ezt a csatornát javasolják, megkérdőjelezi az illetékesek szakmaiságát.¹⁴

Összességében a kézikönyv a bizonyos értelemben elődjének tekinthető két munkánál, az *1000 szó mongolul* és a *Mongol társalgás* című zsebkönyveknél nem vállalkozik többre, sőt, a kézikönyv szerkesztői még a nyelvtani összefoglalókról is letettek. Így végül egy modernizált szókinccsel elkészített, az elődök által kiadott könyvekre alapozó mű született, amely legfeljebb ablakot nyit a magyar nyelvre, de nem biztosít elegendő alapot a (meg)tanulásához.

Régi kérdéshez vezet persze vissza, hogy lehetséges-e példamondatokból nyelvet tanulni. Az úgynevezett *phrasebook approach* hasznos lehet turistáknak, de a valódi nyelvtanuláshoz bonyolultabb kognitív és affektív folyamatokra van szükség. A mongol nyelvoktatásra egyébként máig jellemző az a régi iskolában rögzült elképzelés, hogy szavak magolásával és nyelvtani táblázatok memorizálásával kell nyelvet tanulni. Ez különösen jellemző a buddhista hagyományokon nyugvó országokra, ahol a kolostorokban a recitálás módszerét évszázadok óta alkalmazzák, mind az imák, mind a különféle tudományok tanulása során. A saját gondolatok nem annyira értékesek, mint az, hogy az ember a megfelelő időben egy megfelelő időzettel tudjon előállni a vita során. Az elmélkedés és a vallási szövegek értelmezésének képességéhez az út a „magolás” alapú tanulásán keresztül vezet. Csak nagyon kevés olyan gondolkodó van, aki a szövegeket egy esetleges új szemszögből próbálja értelmezni. Régebben iskolák csak a kolostorok területén működtek, így mindenki ezen a módon tanult. Később a szovjet időkben, amikor a vallásgyakorlást tiltották, az orosz iskola módszereit alkalmazták, azonban ezek nem sokban különböztek a buddhista oktatási metódusoktól – az orosz nyelv tanítása terén sem. Az azóta eltelt időszakban sokan tanulnak egyéb idegen nyelveket Mongóliában, és sorra nyílnak az új nyelviskolák is, ám ezek nagy gondja, hogy nehezen tudnak anyanyelvi tanárokat alkalmazni (az ország sokak számára nem vonzó) – főleg olyanokat, akik tisztában vannak az új módszerekkel, és ismerik a tanítás azon eszközeit, amelyekkel átforgalmazható lenne a nyelvoktatás és -tanulás, módosíthatóak lehetnének a berögzült szokások.

¹² <https://www.youtube.com/@simplehungarian>

¹³ Pl. Az első leckében a *szia, hello* és társai mellett a *csumi, a csóváz* stb. is szerepelnek; a *vagy* magyarázatokor egyszerre esik szó a kötőszói és a léteigi jelentésről; a tőszámnevekkel egyidejűleg bemutatásra kerülnek a sorszámnevek, és a nézők egy elbátortalanító számkivétel kihívásban is részt vehetnek; a *persze* szóval kapcsolatban megtudjuk, hogy észtil feneket jelent; és téves információ, hogy a magyarban nincs segédige, illetve ötven igeikötő és húsz rendhagyó ige van stb.

¹⁴ Más youtube-csatornák, podcastok stb. sokkal inkább ajánlhatóak lennének azok számára, akiket érdekel a magyar nyelv: l. pl. Magyar és más nyelvek – Bibliopolis (<https://www.youtube.com/@Allinor>) vagy Hungarian with Sziszi (<https://www.youtube.com/@HungarianwithSziszi>).

Maga a mongol nyelv tanítása is hasonlóan problematikus: a tankönyvek többsége a mai nyugati szemmel nézve szakmailag alacsony színvonalú.

A jelen írásban ismertetett kézikönyvhöz (az említett facebook-oldalon kívül) nem tartozik kiegészítő anyag – úm. hanganyag, gyakorlatok, munkafüzet vagy tanári/tanulói kézikönyv. A feltételezett érdeklődőnek a *teach-yourself* elvet alkalmazva kell használnia – feltehetően arra, hogy (motivációja és memóriája függvényében) minél több szót, kifejezést és mondatot megtanuljon mondani, jobb-rosszabb kiejtéssel. Mindazonáltal egyéb anyagok hiányában ez a kurióznak számító jó szándékú kezdeményezés is dicséretes, és a magyarul tanuló mongolok akár hasznosnak is találhatják – jó volna azonban megtudni, milyen szempontból¹⁵, ugyanis a fent leírtak okán arra biztosan nem alkalmas a kézikönyv, hogy abból valaki önállóan elsajátítsa a beszélt nyelvet, akár kezdő (A1) szinten is, ahogyan pedig azt a szerkesztők ígérik kötetük előszavában. Végző soron a kézikönyvet még a hozzá kapcsolódó anyagokkal együtt sem tekinthetjük tankönyvnek, leginkább csak egy tematikus kiadványnak, amely azonban jó kiindulási alapot jelenthet egy, kifejezetten mongolok számára írott kétnyelvű tankönyv kidolgozásához, amely nyelvtani magyarázatokat, szöszedeket, valamint gyakorlatokat és kommunikatív feladatokat is tartalmazna. Az igény láthatóan megvan, jó lenne reagálni rá.

Irodalom

- Bakti Mária – Csetényi Korinna – Juhász Valéria – Szarvas Júlia 2018. *Legyen élmény a nyelvtanulás! Élményalapú, informális, idegennyelv-tanítási módszertan*. Szegedi Tudományegyetem, Szeged.
- Bárdos Jenő 2000. *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Birtalan Ágnes 2006: A mongol nyelvek és írások. In: Zólyomi Gábor (szerk.): *Ókori és keleti nyelvek és írások*. ELTE BTK, Budapest. 2023-05-06:
https://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okor-kelet/Okori.es.keleti.nyelvek.es.irasok/index.asp_id=154.html
- Dëlgërmörön, D. – Dalaïdorj, U. 2020: *Монгол-Унгар яруианы ном (Mongol-magyar társalgási kézikönyv)*. DalaiSoftLLC, Budapest.
- Djambadžansan, D. – Sajndjargal, D. 1984. *1000 szó mongolul*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Dóla Mónika 2020. *Módszertani útmutató a magyar nyelv tanításához*. KRE – L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Fischerné Dárdai Ágnes – Kojanitz László 2007. A tankönyvek változásai az 1970-es évektől napjainkig. *Új Pedagógiai Szemle* 2001/1: 56–69.
- Fischerné Dárdai Ágnes 1999. Tankönyvelemzési modellek a nemzetközi tankönyvkutatásban. *Iskolakultúra* 9/4: 44–53.
- Fischerné Dárdai, Ágnes 2002. *A tankönyvkutatás alapjai*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- Janhunén, Juha (szerk.) 2006. *The Mongolic Languages*. Routledge, hely nélkül. 2023-01-20:
<https://www.routledge.com/The-Mongolic-Languages/Janhunén/p/book/9780415681544>
- Kaposi József 2012. A tankönyv szerepének változásai. *Iskolakultúra* 22/12: 56–70.
- Kojanitz László 2007. A tankönyv minőségének megítélése. *Iskolakultúra* 2007/6-7, pp. 114-126.
- Kopházi-Molnár Erzsébet – Csarni Éva 2019. Tankönyvválasztási szempontok a Playway to English nyelvkönyv elemzése kapcsán. *Training and Practice* 17/2: 35–54.
- Kullmann, Rita – Tserenpil, D. 2001. *Mongolian Grammar*. Institute of Language and Literature, Academy of Sciences, Ulánbátor.
- Narantuya, Jamiyansuren – Nádasdy Miklós – Gansux, Čhullunbat. 2012. *Magyar-mongol társalgás*. Equinter, Budapest.
- Némethné Hock Ildikó – Ötvösné Vadnay Marianna 1997. A bőség kosara, avagy hogyan válasszunk jól nyelvkönyvet? *Iskolakultúra* 7/11: 20–28.
- Rákos Attila 2015. *Synchronic and Diachronic Comparative Analysis of the Oirad Dialects (Az ojrát nyelvjárások szinkrón és diakrón összehasonlító elemzése)*. Doktori disszertáció. ELTE BTK, Budapest.
- Sárosdyné Szabó Judit 2006. A kompetencia alapú nyelvtanítás előnyei és buktatói. *THL2* 1–2: 15–21.

SZÓTÉR KRISZTINA

¹⁵ Például elképzelhető, hogy nem teljesen kezdő (A2 körüli) tanulóknak segítséget jelenthet a könyv a minden napokban használható további szavak, kifejezések tanulásához, illetve nyelvi bizonytalanságuk csökkentéséhez.

Szótér, Krisztina

Mongolian–Hungarian conversation book

Now that in recent years relations between Mongolia and Hungary have been revived and more and more Mongolian speakers are coming to study or work in Hungary, there is a growing need for publications that would familiarize Mongols with the local language. This need was recognized by the editors of the *Mongol–Ungar Yarianī nom* (Mongolian–Hungarian Conversation Handbook), D. Dēlgērmörön and U. Dalaīdorj. The handbook that aims to teach basic Hungarian conversation to Mongolian speakers was published in 2020, Budapest. While there had been a couple of publications that introduced Mongolian to Hungarians, this was the first time that we had seen an inverse solution. This review points out that although the handbook does not qualify as a language teaching textbook by today’s standards, it is a significant step forward. It offers useful and up-to-date words, phrases and sentences (in the form of bilingual lists and conversations) which adult learners will surely find useful and of which they can learn to say (with better or worse pronunciation) as many as they are capable of – depending on their motivation and memory. However, in the absence of professional curriculum design and skill developing learning materials (such as audio, explanations, pronunciation, grammar and vocabulary exercises, comprehension and production tasks etc.), this phrasebook-approach can only, at best, open a window on the Hungarian language, but it cannot provide a sufficient basis for learning it. Nevertheless, the handbook could be a good starting point for the development of a bilingual textbook specifically for Mongolians. The demand is clearly there; it would be great to respond to it.